

FEMINISTIČKA TEORIJA SIMONE DE BEAUVOIR

Rogulj, Anđela

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:878852>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA FILOZOFIJU

Ak. god. 2023./2024.

Anđela Rogulj

Feministička teorija Simone de Beauvoir

Završni rad

Mentor: dr. sc. Marita Brčić Kuljiš, izv. prof.

Split, rujan 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Što je feminizam?	4
3. Uvod u feminizam Simone de Beauvoir.....	7
3.1 Tko je Simone de Beauvoir?	7
3.2 Okvir promišljanja Simone de Beauvoir	8
3.3 Žena u teoriji Simone de Beauvoir	10
3.4 Izvori podređenosti žene u društvu	11
4. Žena kao drugi spol.....	14
4. 1 Odnos spola i roda	16
4. 2 Što je drugi spol?.....	18
5. Oslobođanje žena prema Simone de Beauvoir	20
6. Uloga Simone de Beauvoir u drugom valu feminizma.....	21
7. Zaključak	24
8. Literatura.....	25

1. Uvod

U ovom radu bavit ćemo se feminističkom teorijom francuske filozofkinje, autorice i aktivistice Simone de Beauvoir. Kako bismo se upoznali s navedenom feminističkom teorijom, za početak ćemo dati prikaz feminizma kao društvenog pokreta, njegove povijesti, nastanka i ciljeva. Potom ćemo se upoznati s likom i djelom Simone de Beauvoir i njenom ulogom u drugom valu feminizma.

Okosnica završnog rada djelo je Simone de Beauvoir *Drugi spol* koje je objavljeno 1949. godine i smatra se klasikom feminizma koje ni nakon pola stoljeća ne gubi na svojoj aktualnosti. Međutim, da bismo razumjeli smisao poruka i ideja koje je de Beauvoir iznijela u svojoj knjizi, potrebno je analizirati i razumjeti na koji način de Beauvoir vidi i shvaća ženu općenito uzevši u obzir društvo, biologiju i povijest.

Jedan od ključnih društvenih fenomena koji se analizira, propitkuje i nastoji razumjeti povijesni su razlozi uspostave društvene podređenosti žena koja samu ženu i čini drugim spolom. U tom kontekstu usmjerit ćemo se na analizu fenomena *drugosti* kako bismo ukazali na koji način de Beauvoir razotkriva nepravedan položaj žena u društvu koji je protkan i sadržan i u samim društvenim strukturama. Kako bismo razumjeli što znači drugi spol i kako se fenomen drugosti reflektira na same žene, dat ćemo uvid i u razlikovanje spola i roda. Pritom ćemo se prvenstveno koristiti radom Domagoja Matića i Ivana Kopreka „Bioetička i ideološka pozadina rodne teorije“ kako bismo navedenu složenu raspravu zadržali u okvirima ovog završnog rada.

U zadnjem poglavlju analizirat ćemo i pitanje ženskog oslobođenja u kojem rad Simone de Beauvoir igra ključnu ulogu kako za dokidanje drugosti tako i za uspostavu pravednijeg i ravnopravnijeg društva koje, kako ćemo vidjeti, nije moguće ako se ne razotkrije društvena potlačenost drugog spola. Kroz čitav se rad provlači pitanje: „Zašto i kako je žena postala podređena u odnosu na muškarca?“, a to je pitanje na koje je i sama de Beauvoir pokušala pronaći odgovor.

Temeljni je cilj ovog završnog rada dati uvid u feminističku teoriju Simone de Beauvoir koja se smatra najznačajnijom feministkinjom drugog vala feminizma, a čije su ideje i teorije vrlo aktualne s obzirom na, još uvijek prisutne, rodne i spolne društvene nepravde.

2. Što je feminizam?

Neupitna je povijesna činjenica kako su žene u različitim povijesnim periodima bile podređene u odnosu na muškarce. Možemo navesti kako je taj podređeni položaj bio utemeljen na tradicionalnom patrijarhatu koji je institucionalizirao odnose dominacije i moći muškaraca s jedne strane i podređenost žena s druge strane (Mihaljević 2016: 150). Vrijednost žene, u tradicionalnom patrijarhatu, određivala se na temelju njene udaje ili ukoliko bi se usmjerila na život u samostanu. Riječ je bila o instrumentalizaciji žene s obzirom da njena vrijednost nije bila definirana na temelju njenog spola ili njene prirode već kroz njenu podređenost bilo muškarcu, bilo crkvenoj instituciji. Žena nije imala mogućnost izbora. Njen spol bio je determinanta koja je određivala njenu sudbinu i njenu budućnost, a ona je najčešće bila u formi pokornosti i bez ikakve mogućnosti slobode.

Povijest filozofije također nam svjedoči vrlo negativnu percepciju žene, a Aristotelova ideja o ženskoj ništavnosti prihvaćala se kao standard sve do 17. stoljeća. „Položaj žene postao je duboko tradicijski i diskurzivno ukorijenjen u europskome kulturološkom obrascu“ (Mihaljević, 2016: 152). Povijesni događaji koji su otvorili prostor za raspravu o pravima žena bili su Američka revolucija (1776.) i Francuska revolucija (1789.) jer su se obje revolucije pozivale na jednakost svih ljudi. S obzirom da su 'svi ljudi rođeni jednaki' počelo se otvorenije raspravljati i o pojedinačnim pravima žena jer do kraja nije bilo jednoznačno određeno štite li novouspostavljena ljudska prava i žene kao nositeljice prava. U duhu tog modernog doba, Mary Astell, u svojoj je knjizi *Reflections of Marriage* (1706.) postavila bitno pitanje: „*Ako su svi muškarci rođeni slobodni, kako to da se sve žene rađaju kao robinje?*“ (Mihaljević 2016: 152). John Stuart Mill jedan je od prvih filozofa koji je, u svom djelu *Podređenost žena* (1869.), otvoreno pisao o nejednakom položaju muškaraca i žena. Posebna je zanimljivost ovog djela da je nastalo kao rezultat zajedničkih promišljanja Milla i njegove partnerice Harriet Taylor.

Feminizam, prema Ograjšek Gorenjak (2022), nije jednoznačan termin te ne postoji nekakav općeprihvaćeni konsenzus oko toga kako ga definirati, ali ga uvijek povezujemo uz društvene pokrete. Najpoznatiji pokret, koji se povezuje uz feminizam, pokret je sufražetkinja koji je okupio žene krajem 19. i početkom 20. stoljeća, prvenstveno u Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama, s ciljem ostvarivanja političkih prava, prvenstveno prava

glasa (Vidaković, 2011). Od tada je ideologija feminizma postala usko vezana uz ženske pokrete (Mihaljević 2016: 153). Takvi su se pokreti počeli osnivati u 18. stoljeću u Velikoj Britaniji da bi se 1897. godine ujedinili u Nacionalnu uniju društava za žensko pravo glasa, a slični su se pokreti počeli zasnivati i u SAD-u (Mihaljević 2016: 153). Engleska je, u to vrijeme, bila predvodnik modernizacijskih procesa te se ubrzo suočila s neočekivanom žestinom sufražetkinja, pod vodstvom Emmeline Pankhurst, koje su tražile pravo glasa na izborima za parlament. Sufražetkinje (eng. *suffrage* – izborni glas) bile su pripadnice pokreta za prava žena na glasovanje, ali i za općenitu ravnopravnost spolova (Mihaljević 2016: 155). Potjecale su uglavnom iz uglednih i bogatih obitelji, a Emmeline Pankhurst, Harriet Taylor, Millicent Fawcett, imale su u svom javnom djelovanju potporu muževa. Ubrzo su, točnije kazano 1903. godine, Emmeline Pankhurst i njezine tri kćeri (Christabel, Sylvia i Adel) osnovale „ženski politički i društveni savez“ (Mihaljević, 156).

Prema definiciji koju nudi *Hrvatska enciklopedija* feminizam je „skupina društvenih pokreta, svjetonazora i teorija koja promiče unaprjeđenje političkih, ekonomskih te socijalnih prava i položaja žena u svrhu ostvarenja rodne ravnopravnosti“. Vidimo, dakle da su pojava pa tako i definiranje feminizma, svakako, povezani sa socijalnim i povijesnim prilikama u kojima se razvio. Na taj je način feminizam oblikovan kao borba za emancipaciju zbog kolektivnog iskustva žena koje su stoljećima diskriminirane i pokoravane. Iako su se razlozi i izvori diskriminacije mijenjali, oslobađanje žena od dominacije bio je glavni zadatak koji je feminizam nastojao ostvariti kroz tri vala. „Danas je uobičajeno povijest feminizma dijeliti u etape koje se popularno zovu valovi“ (Ograjšek Gorenjak 2022: 165).

Temeljni je zadatak feminizma u prvom valu bio ukidanje diskriminacije žena, a pokrenut je u 18. stoljeću. Ovaj je pokret nastao u Velikoj Britaniji i SAD-u te se brzo proširio i u druge države. Bio je usmjeren na pravo glasa, pravo na obrazovanje te na zaposlenje (Mihaljević 2016: 154). Teorijsku podlogu feminizmu, u prvom valu, svojim je djelom *Obrana ženskih prava* (1792.) pružila Mary Wollstonecraft te time dobila status začetnice modernoga feminizma (Mihaljević 2016: 154). Ona je uzrok nepravdnog položaja žene u društvu pronašla u neznanju, a izlaz iz te pozicije u boljem pristupu obrazovanju. Njezine su ideje prosvjetiteljskog karaktera koji je težio razumu i obnovi znanja (Mihaljević 2016: 154). Prvi je val feminizma ujedinio Britanke u borbi za pravo glasa, ali su do raskola dovele različite strategije između

militantnih sufražetkinja i onih koje su legalnim putem pokušavale ostvariti svoje ciljeve. U to je vrijeme Millicent Fawcett oko sebe okupila reformistički opredijeljene sufražetkinje i time se distancirala od Pankhurst i njezinih sljedbenica jer su smatrale da njihov način šteti ženama u ostvarivanju prava glasa (Mihaljević 2016: 156). Međutim, prvi val feminizma postigao je prve rezultate pa je Švedska postala prva zemlja na svijetu koja je 1867. godine uvela ograničeno biračko pravo za žene. Poslije Švedske, prava su izglasale i neke druge zemlje. U tom je kontekstu posebno važna odluka vlade Novog Zelanda koja je 1893. uvela žensko pravo glasa, a 1919. i aktivno biračko pravo (Mihaljević 2016: 157). Unatoč tim početnim uspjesima, društva su se sporo mijenjala te su žene i dalje živjele u podređenom položaju, a takva je situacija i dovela do razvoja drugog feminističkog vala. Drugi je val nastao dvadesetak godina poslije objavljivanja knjige *Drugi spol* (1949). U tom se razdoblju prvi put spominje potreba za razlikovanjem roda i spola te se knjiga prvi put sustavno bavi odgovorom na pitanje odnosno problematikom predrasude što to znači biti žena (Mihaljević 2016: 158). Betty Friedan u svojem djelu *Ženska mistika* tvrdila je kako je glavni ženski problem nepostojanje prava na vlastiti identitet te blokiranje rasta i razvoja pod vodstvom ženske mistike (Mihaljević 2016: 157-158). Friedan je smatrala kako su obrazovanje i posao ključ za sretniji život žena, muškaraca i djece. S druge strane, Kate Millet u *Spolnoj politici* (1970) iznosi potpuno drugačiji pristup feminističkim elementima (Mihaljević 2016: 159). U njezinoj je knjizi ključno bilo uvođenje spolne politike. Millet je do tog koncepta došla definiranjem patrijarhata kao političke institucije te budući da je politika usko vezana uz moć, ona odnos žena i muškaraca definira politički, gdje ključnu ulogu igra upravo moć (Mihaljević 2016: 159).

Posljednji, treći val feminizma nastao je osamdesetih i devedesetih godina dvadesetog stoljeća. Treći je val bio pod očitim utjecajem lingvistike i feminističke kritike jezika. Ključna uloga u lingvističkome pristupu feminizmu pripala je američkoj feministkinji Judith Butler koja je svojom knjigom *Nevolje s rodom* (1990.) dubinski promijenila smjer feminizma (Mihaljević 2016: 165). Treći se val, kroz problematiziranje rodnih uloga, pitanje položaja i prava žena podigao na višu razinu. Problematiziranje rodnih odnosa, kako navodi Mihaljević, smatra se i najvećim napretkom unutar feminističke teorije (Mihaljević 2016: 166).

3. Uvod u feminizam Simone de Beauvoir

3.1 Tko je Simone de Beauvoir?

Simone de Beauvoir francuska je filozofkinja i književnica, rođena 9. siječnja 1908. godine. De Beauvoir bila je aktivistica, feministkinja, intelektuala te jedna od glavnih figura egzistencijalizma u poslijeratnoj Francuskoj (Stanford Encyclopedia of Philosophy). Već se u djetinjstvu de Beauvoir protivila patrijarhalnom društvu te pažnju pridavala intelektu (Stanford Encyclopedia of Philosophy). Unatoč njezinoj ulozi i odjeku na filozofskoj i intelektualnoj sceni, de Beauvoir nije samu sebe nazivala filozofkinjom: „Međutim ja se nisam smatrala filozofom. Znala sam vrlo dobro da moja lakoća da uđem u neki tekst dolazi upravo od mog nedostatka inventivnosti“ (Eilenberger 2022: 94). Kako navodi Wolfram Eilenberger, upravo je nakladnik Jean Grenier htio da ona napiše tekst o egzistencijalizmu za zbornik o suvremenim intelektualnim strujama iako ni ona ni Sartre do tada nisu koristili taj pojam u svom radu (2022: 18). Beauvoir i Sartre već su tijekom njezinog studiranja na Ecole Normale Supérieure osnovali ljubavni pakt. Poveznica među njima bila je pobuna da ih se smješta u kategorije koje su drugi za njih osmislili. Ta je pobuna bila srž njezina projekta (Eilenberger 2022: 18).

De Beauvoir bila je profesorica filozofije, a kao autorica bavila se pitanjima poput smisla svoje egzistencije i važnosti drugih ljudi za vlastitu egzistenciju. Tijekom toga vremena posebno ju je mučilo pitanje koristi postojanja drugih ljudi te je napisala kako joj egzistencija drugih ljudi predstavlja opasnost. Ona i Sartre bili su 'jedno' dok su oko njih kružile sve druge ličnosti koje nisu imale oči da ju vide (Eilenberger 2022: 62). Ono što u njihovu odnosu posebno privlači pažnju jest činjenica da je tijekom života Beauvoir češće bila poznata i predstavljana kao primalja egzistencijalističke misli francuskog filozofa Jean-Paul Sartra nego kao samostalna žena mislilac (Stanford Encyclopedia of Philosophy). „Dok se ime Jean-Paul Sartre sada pronijelo Francuskom, ona je u književnom smislu nitko i ništa te joj prijete opasnost da će je na književnoj sceni definitivno percipirati samo kao 'njegovu pratilju' i svesti je na tu ulogu, za što već odavno postoji i obrazac“ (Eilenberger 2022: 202).

Već je u djetinjstvu de Beauvoir pokazivala prve znakove bunta protiv patrijarhalnog društva te ideje da je ženi mjesto u kuhinji. Protivila se pomisli da jednog dana bude kućanica i majka, a družila se s ocem čijem se intelektu divila (Stanford Encyclopedia of Philosophy). U ranijim godinama kao što se nije smatrala filozofkinjom, de Beauvoir se nije smatrala ni feministkinjom jer: „ženske skupine koje su postojale u Francuskoj prije nego je 1970. Osnovan MLF (Pokret za oslobođanje žena) uglavnom su bile reformističke i legalističke“ (Moi 2007: 129). Za nju je feminizam bio nešto drugo:

„Prema mojoj definiciji, feministice su žene – ili čak muškarci - koje vode bitku da bi promijenile ženski položaj u vezi s klasnom borbom, ali u isto vrijeme i neovisno o njoj tako da promjene za kojima teže ne budu u potpunosti ovisne o promjeni društva u cjelini“ (Moi 2007: 129)

Tek se 1972. prvi puta javno deklarirala kao feministica. Uz njezina prijašnja djela *Drugi spol* odjeknuo je u društvu te postao temeljem čak i suvremenog feminizma. U toj knjizi de Beauvoir progovara u ime svih žena tijekom povijesti promatrajući te komentirajući svijet iz feminističke pozicije. Razgraničila je razliku između roda i spola te dala jasnu poruku da žena nije ono drugo niti da njeno postojanje ovisi o muškarcu. Razbila je društveni konstrukt koji se vodio patrijarhalnim razmišljanjem i Freudovskom analizom ženskog mozga. Neosporno je da je de Beauvoir svojim djelom i britkim umom otvorila put oslobođanju žena tereta drugosti te je ženama ponovno otkrila njihovu esenciju u najjasnijem svjetlu (Eilenberger 2022: 62).

3.2 Okvir promišljanja Simone de Beauvoir

Feminizam Simone de Beauvoir nastoji objasniti i analizirati razloge diskriminacije žena u društvu. Iako polazi od činjenica da su žene kroz povijest kontinuirano podređene muškarcima te da je to jasno očito kroz položaje i funkcije koje su ženama nedostižne, plaće koje su, za isti posao, manje ženama nego muškarcima, itd., ona svojom analizom nastoji razotkriti razloge zašto i kako je uopće došlo do uspostave takve društvene strukture koja proizvodi očitu društvenu nepravdu.

De Beauvoir navodi kako su muškarci ti koji pišu povijest, a s obzirom da su napisali i povijest žena, ta je povijest zapravo prikaz žena iz muške perspektive. Muškarci su ti koji su držali sudbine žena u svojim rukama, a ta sudbina nikada nije bila u skladu sa ženskim interesom (De Beauvoir 2016: 151-152). Iz toga je uslijedila nemogućnost žena da ostave dublji trag u povijesti i u svijetu jer su bile zarobljenice društvenih okolnosti na koje nisu mogle utjecati. De Beauvoir stoga navodi kako nije inferiornost žena odredila njihovu povijesnu nebitnost već da je njihova povijesna nebitnost ta koja je njih osudila na inferiornost (De Beauvoir 2016: 154). Žene kao spol nisu po prirodi inferiorne već ih je društvo kroz sustavno isključivanje i spolnu hijerarhiju učinilo društveno nebitnima i inferiornima. Budući da nisu prirodno inferiorne, postavlja se pitanje na temelju čega su muškarci uspostavili takvu dominaciju nad njima i učinili ih nebitnim spolom. Prema de Beauvoir (2016: 79) to je temeljno pitanje na koje feminizam treba ponuditi odgovor.

Odgovori i razlozi različiti su. Još u primitivnim društvima, kako navodi de Beauvoir, ženu su obilježili mjesečnica i porod jer, dok su muškarci tijekom godine uvijek bili spremni na fizičke poslove, žene to nisu bile u stanju. To je ženu odmah na početku formiranja društva isključilo iz radne snage i umanjilo njezinu ulogu unutar društva. Sve je to ženu učinilo degradiranom vrstom (De Beauvoir 2016: 80). Ono što je unutar tog konteksta problematično jest uvjerenje da je na taj način žena samo djelomično sudjelovala u ustrajnosti ljudske vrste u svojem bitku te da za opstanak vrste treba zahvaliti isključivo muškarcu. Samim time žena nije netko tko u svijetu ima aktivnu već pasivnu funkciju, a s obzirom da nije zaslužna ni za mjesečnicu ni za porođaj ne treba joj zbog toga ni pružati nikakva priznanja. Jedini posao koji žena obavlja kućanski su poslovi budući da je to jedino što se može uskladiti s odgajanjem djece. Ona stoga nije ta koja prehranjuje svoju obitelj, već je to muškarac (De Beauvoir 2016: 81). „Najgore prokletstvo žene je njezina isključenost iz ratničkih pohoda. Čovjek se ne uzdiže iznad životinje dajući novi život nego riskirajući vlastiti; zato unutar ljudske vrste prednost nije dana spolu koji rađa nego onome koji ubija,“ (De Beauvoir 2016: 82). Na ovaj način obezvrijeđena je ženina uloga u svijetu, a čak ni njezina sposobnost donošenja novog stvorenja i života na svijet nije njena zasluga. Sve je to potvrđivalo pasivnu (ne)vrijednost žene jer su muškarci ti koji se bore za opstanak. Kao oni koji stvaraju, obnavljaju i održavaju ljudsku vrstu, muškarci imaju punu autonomiju. Međutim, prekretnicu u funkcioniranju ljudi i zajednice čini prijelaz nomada na sjedilački način života, odnosno razvoj poljoprivrede. De Beauvoir navodi da je majčinstvo

tada dobilo svetu ulogu jer je upravo sjedilački način života stvorio koncept zajednice i vlasništva koje je počelo na drugačiji način gledati na potomstvo (De Beauvoir 2016: 84). Međutim, ženska se nebitnost tada preobrazila u bitnost, ali isključivo na temelju njenih bioloških obilježja, odnosno njene sposobnosti za rađanje i za majčinstvo. Ta obilježja postaju najvažnija obilježja i ključne osobine ostvarenja žena kroz povijest.

Nagli porast industrije i nedostatak muške radne snage u 19. stoljeću otvara vrata ženama nudeći im neka prava (De Beauvoir 2016: 135). Time se potvrđuje Engelsova teza kako je ženska sudbina usko povezana s poviješću privatnog vlasništva. S ovim novim pravima, došli su i novi problemi, a temeljni problem bila je nejednaka plaća za isti posao. Međutim, to je bio period kada se smatralo kako je žena upravo radom osvojila status ljudskog bića (De Beauvoir 2016: 136).

3.3 Žena u teoriji Simone de Beauvoire

Simone de Beauvoir u svojoj knjizi *Drugi spol* piše o ženama i ženskom identitetu, ali ne definira točno što je žena. Ona daje prikaz žene i predrasuda o ženama kako su one prikazivane kroz povijest. Prema de Beauvoir „nije priroda ta koja definira ženu, nego ona samu sebe definira ponovno preuzimajući prirodu kroz afektivnost“ (De Beauvoir 2016: 57). Ono što dalje navodi jest da kao što za ženu nije dovoljno reći da je 'ženka' tako se žena ne može definirati ni po tome koliko je svjesna svoje ženskosti. Ova teza otvara prostor pojmu 'drugosti'. Međutim ni psihoanaliza ni Freud nisu u stanju razotkriti podrijetlo muške nadmoći, odnosno razloge zašto se žena definira kao Drugo (De Beauvoir 2016: 66). Prema mišljenju psihoanalitičara, djeca se tijekom razvoja imaju potrebu identificirati s majkom ili ocem. Ovdje žene nailaze na nepravdu jer su razapete između dviju otuđenosti, majke i oca, a jasno je da ako glumi muškarca, žena će doživjeti neuspjeh. Ono što bi značilo biti žena jest biti objekt, biti Drugo te kakav god bio njezin izbor, Drugo opstaje kao subjekt (De Beauvoir 2016: 68).

Nadalje de Beauvoir navodi kako je problem za ženu, koja odbija bježati od sebe, ostvarivanje sebe kao transcendencije. Međutim, prema Adleru, problematično je što se svaki projekt u kojem se utjelovljuje transcendencija, zapravo smatra „muškim projektom“. Primjerice,

kada se djevojčica penje na stablo, za Adlera to nije zato što joj se penjanje sviđa, već zato što se želi izjednačiti s dječacima. Analitičari smatraju kako je to posljedica shvaćanja kako su sva muška ponašanja transcendentna, dok su ženska ponašanja zapravo samo ponašanja otuđenja (De Beauvoir 2016: 68). Ovdje primjećujemo činjenicu da svaki put kada žena postupi kao slobodno ljudsko biće, okrivljuje ju se da oponaša muškarca. Osim toga psihoanalitičari muškarca definiraju kao ljudsko biće, dok je žena za njih tek ženka. Kada opisuju djevojčicu, govore da se djevojčica treba odlučiti hoće li se identificirati s ocem ili majkom te je podijeljena između „virilnih“ i „ženskih“ težnji (De Beauvoir 2016: 68). Kod dječaka nema takve podijeljenosti. S druge strane, prema de Beauvoir, žena nije spremna na ulogu koja joj se nudi, odnosno ulogu *objekta*, *Drugoga* i zapravo teži za slobodom. Ona želi reći da „ženu definira kao ljudsko biće koje je u potrazi za vrijednostima unutar svijeta vrijednosti, čija ekonomska i socijalna struktura ne smije biti zanemarena“ (De Beauvoir 2016: 69). Prema de Beauvoir, ključno je da se prepozna i prihvati činjenica kako se ženu ne može smatrati samo spolnim organizmom te da svijest koju žena ima o sebi nije definirana samo njezinom spolnošću (De Beauvoir 2016: 70).

3.4 Izvori podređenosti žene u društvu

Simone de Beauvoir navodi da početci podređenosti žene u društvu kreću od vremena kada su ljudi trebali ubijati divlje životinje da bi se prehranili i obranili. U to je doba muškarac bio onaj koji je tijekom cijele godine svakog dana bio sposoban za obavljanje takvih zadataka, dok su žene bile ograničene zbog menstruacije, trudnoće, poroda i brige za djecu (De Beauvoir 2016: 70). Tada je uslijedila podjela rada prema spolu jer je žena bila sposobna samo za poslove koji se obavljaju u kućanstvu, kako bi što više vremena mogla biti uz djecu koja su bila povjerena isključivo njoj. U kameno su doba, prema Engelsu, dva spola činila dvije klase. Među tim je klasama bila ravnopravnost. Dok su muškarci lovili i ribarili, žene su ostajale kod kuće. Kućanski poslovi bili su iscrpljujući i vrlo konkretni poslovi poput lončarstva, tkanja i vrtlarenja te su izuzetno pridonosili ekonomskom životu obitelji i plemena, odnosno čitave zajednice. Osim toga, žene su se bavile poljoprivredom, bile skupljačice plodova itd. Međutim, svi poslovi koje su obavljale žene smatrani su sporednim i nevažnim poslovima. U tom se periodu, nastavlja de Beauvoir, pojavljuje i privatno vlasništvo te kao što postaje gospodarom robova i zemlje,

muškarac postaje i gospodar žene. Upravo je tu „smješten veliki povijesni poraz ženskog spola“ (De Beauvoir 2016: 71). Podređenost žene definira se nastankom patrijarhalne obitelji koja je utemeljena na privatnom vlasništvu. U takvoj je obitelji žena degradirana, podčinjena te posve ovisna o muškarcu.

Određene teorije polaze od pretpostavke kako je upravo uspostava privatnog vlasništva postala pokretač čitave povijesti, ali i glavni uzročnik podčinjavanja žena. No, zanimljivo je kako ni Engles, kao ključna figura u povijesnoj analizi privatnog vlasništva, ne može dati odgovor zašto je uopće došlo do privatnog vlasništva te slijedom toga i do podčinjavanja žena (De Beauvoir 2016: 72). Ono što sigurno možemo znati, tvrdi de Beauvoir, činjenica je da je jedan od razloga podčinjavanja žena upravo njihov reproduktivni sustav za koji se smatra da ga žena samo pasivno posjeduje. Rađanje i dojenje nisu se smatrali nekakvim aktivnostima, već prirodnim funkcijama koje nisu dio slobodnog odabira žene. Stoga se ženi ne pripisuje aktivna egzistencija te samostalno vladanje svojim životom već se na to gleda kao da ona pasivno promatra svoju biološku sudbinu. Kućanski poslovi koji su joj dosuđeni osuđuju je na ponavljanje i imanenciju. Žene prema tome ne čine ništa novo već samo iz stoljeća u stoljeće ponavljaju radnje koje su im biološki dodijeljene (De Beauvoir 2016: 81). Također je jasno da unutar ljudske vrste prednost nije dana spolu koji rađa nego onome koji ubija budući da se čovjek ne uzdiže iznad životinje dajući novi život već riskirajući vlastiti. Žena je osuđena na biološko ponavljanje Života, a da istodobno u njezinim očima Život ne nosi njene razloge postojanja. Muškarac je onaj koji otvara budućnost prema kojoj se i ona transcendirira.

Osim toga, nejednakost je zasigurno rezultat i stvaranja ženske domene – pravilo imanencije – od strane muškaraca kako bi upravo u njoj zatvorili ženu. De Beauvoir navodi da nam je egzistencijalna perspektiva omogućila da pojmimo kako su biološki i ekonomski položaj čopora morali dovesti do muške nadmoći te da je ženka ta koja više od mužjaka trpi zbog ljudske vrste (De Beauvoir 2016: 83). „Izumom oruđa, održavanje života je za muškarca postalo aktivnošću i projektom, dok je kroz majčinstvo žena ostala prikovana za svoje tijelo, kao životinja“ (De Beauvoir 2016: 83). Sve je to zato što je muškarac naspram žene postao gospodarom. Muškarac je onaj čiji projekt nije da se ponavlja u vremenu, već da kuje budućnost i vlada trenutkom.

Ženi je stoga postalo suđeno da bude podređena, posjedovana i iskorištavana isto kao i Priroda čiju čarobnu plodnost ona utjelovljuje (De Beauvoir 2016: 89). Štovanje se žene od kamenog doba povezivalo s vladavinom agrikulture, vladavinom neumoljivog trajanja, neizvjesnosti, slučajnosti, misterija i čekanja, dok je vladavina muškarca bila vladavina vremena koje se može osvojiti kao prostor, nužnost, projekt, akciju i razum. Muškarac je tada kao suveren priznao muški princip stvaralačke snage, svjetlosti, inteligencije i reda (De Beauvoir 2016: 92). U tome se i krije razlog podređivanja žena jer ona nije, na isti način kao muškarac, sudjelovala u radu i mišljenju, već je ostala na razini prirode i u službi misterije života. To je i razlog, kako navodi de Beauvoir, zbog čega nije prepoznata sličnost između muškaraca i žena. Muška želja za ekspanzijom i dominacijom pretvorila je dodijeljenu žensku nesposobnost u prokletstvo i podređenost.

Uspostavom robovlasništva, muškarac je zaključio kako je robovski rad mnogo učinkovitiji nego rad bilo koje žene. U svojem je odnosu s robom gospodar, odnosno muškarac pronašao potvrdu svoje suverenosti koja je mnogo radikalnija od slabog autoriteta nad ženom te je na taj način žena izgubila ekonomsku ulogu koju je nekoć imala u plemenu. Na žalost žena, ni bogovi nisu bili na njezinoj strani. Apolon u Eshilovim *Eumenidama* tako govori kako nije majka ta koja stvara ono što nazivamo njezinim djetetom već je ona samo hraniteljica sjemena koje je proliveno u njezino krilo. Samo je otac onaj koji stvara. Žena je rizničar koji prima sjeme, te ga zadrži samo ako bogovi tako odluče (De Beauvoir 2016: 94). Ono što nam je u ovakvoj izjavi jasno jest da to nije nikakvo znanstveno otkriće, već samo ispovijest vjere. Osim bogova ni filozofi nisu držali bolje mišljenje za žene. Aristotel je smatrao da je žena samo tvar, Pitagora je rekao da je ženu stvorio loši princip, isti onaj koji je stvorio kaos i tamu. Religija je također podčinjavala ženu. Manuovi su je zakoni definirali kao podlo biće koje valja držati u ropstvu. Levitik ju je čak izjednačio s teglećom stokom koju posjeduje patrijarh, a čak joj ni Solonovi zakoni ne dodjeljuju nijedno pravo (De Beauvoir 2016: 96).

Gledajući čitavu povijest, dobivamo uvid kako se ženska podređenost reproducirala kroz stoljeća, a različita su društva i različite civilizacije diskriminirala žene na temelju njenog spola. Ratničke su civilizacije npr. za ženu gajile samo prijezir, oko žena su se razvijali i brojni mitovi koji su, većinom, na negativan način utjecali na njezin položaj u društvu (De Beauvoir 2016:

113). Možemo reći kako su diskriminacija i podređenost žena povijesno gledano skoro pa univerzalne pojave neovisno o tome što stoji u pozadini kao uzrok.

4. Žena kao drugi spol

Važno je spomenuti kako Simone de Beauvoir na samom početku svoje knjige *Drugi spol* govori da je čovječanstvo muško i da muškarac ženu ne smatra autonomnim bićem već ju definira isključivo u odnosu na njega (De Beauvoir 2016: 13). On je Subjekt – Apsolut, a ona je Drugo. Tu je izvor priča i vjerovanja da je žena ono *Drugo*, da je ona *drugi spol*. Kategorija je Drugoga, prema de Beauvoir, jednako davna kao i sama svijest. Oduvijek, čak i u najprimitivnijim društvima pronalazimo dvojnost Istoga i Drugoga. Drugost je dakle, temeljna kategorija ljudske misli. Kao što imamo primjere koji nisu vezani za spol: dan – noć, sunce – mjesec, Uran – Zeus, tako imamo i ono razgraničenje muško – žensko, gdje se žensko promatra kao Drugo. Ove kontraste, koji su isprva banalni i bezazleni, objašnjava nam Hegel. Slijedeći njegovu misao, možemo saznati kako je u čovjekovoj svijesti utemeljeno neprijateljstvo prema svakoj drugoj svijesti te se Subjekt postavlja jedino dok se suprotstavlja. Subjekt se nastoji tada potvrditi kao ono esencijalno dok drugo pretvara u neesencijalno, u objekt (De Beauvoir 2016: 15). Ono što definira i označava ženu jest to da je ona Drugo unutar cjeline čija su dva dijela nužna jedan drugome.

De Beauvoir navodi kako čak ni biološka potreba, odnosno spolna želja i želja za potomstvom, koja muškaka stavlja u stanje ovisnosti o ženki, nije uspjela društveno osloboditi ženu. Žena je unatoč svemu, za muškara uvijek bila rob ili barem vazal (De Beauvoir 2016: 17). Međutim, ono što je ženu držalo u podređenom položaju i natjeralo je da prihvati ulogu Drugoga upravo je strah od odbijanja svega onoga što joj suradnja s većom kastom – muškarcem može pružiti. Žena stoga ne planira postati subjektom, jer nema sredstava za to te osjeća nužnu povezanost s muškarcem (De Beauvoir 2016: 18).

Prema Poulain de la Barre, muškarci su smišljali i uređivali zakone te su davali prednost vlastitom spolu, a pravnici su te zakone pretvarali u principe prema kojima društvo treba funkcionirati (De Beauvoir 2016: 19). Zakonodavci, filozofi, pisci, svećenici, trudili su se na sve

načine dokazati kako je ženska podčinjenost željena na nebu, a korisna na zemlji. Ženin položaj definira to što se ona otkriva u svijetu u kojem joj muškarci nameću da se treba prihvatiti kao Drugo te ju zadržavaju objektom i predodređuju imanenciji iz straha od njezine transcendencije. „Drama žene je taj sukob između temeljnog zahtjeva svakog subjekta koji se uvijek postavlja kao esencijalan i zahtjeva položaja koji je čini neesencijalnom“ (De Beauvoir 2016: 25).

S obzirom na sve navedeno postavlja se pitanje može li se ostvariti ljudsko biće u ženinom položaju? Kako će pronaći neovisnost unutar ovisnosti? Može li žena prevladati okolnosti koje ograničavaju njezinu slobodu, te koje su to okolnosti? (De Beauvoir 2016: 25). Kako de Beauvoir navodi:

„Trijumf patrijarhata nije bio ni slučajna niti posljedica kakve nasilne revolucije. Od iskona čovječanstva, njihova biološka povlastica dopustila je muškima da se sami afirmiraju kao suvereni subjekti...Osuđena na igranje uloge Drugoga, žena je tako bila osuđena na posjedovanje samo neizvjesne moći: rob ili idol, nikad sama nije birala svoju kob“ (De Beauvoir 2016: 93).

Ovdje je vidljivo isticanje ženske podređenosti na osnovu muškog posjedovanja žene i njezina identiteta. Ženski je identitet potpuno izbljedio te spao na to da ovisi o muškarcu. Ovakvi stavovi, naravno, nisu bili nepoznati ni Aristotelu. Aristotel je, u svom svjetlu negativnog stava prema ženama, tvrdio kako je žena upravo *žena* zbog nedostatka te da treba živjeti zatvorena u svom domu i podčinjena muškarcu (De Beauvoir 2016: 105). Time Aristotel potvrđuje žensku drugost.

Još jedan filozof koji se bavio temom ženskog položaja u odnosu na muškarca bio je Kierkegaard. On je naime držao kako je biti ženom toliko čudno i složeno da to niti jedan predikat ne uspijeva izraziti. Kierkegaard tumači kako je to proizišlo upravo iz toga što se ženu ne promatra pozitivno i kakva je po sebi, već kakva se čini muškarcu jer ako i postoje još neki drugi, ipak će se i dalje samo žena definirati kao Drugo (De Beauvoir 2016: 166). Onda kada se muškarac afirmira kao subjekt i sloboda, medijalizira se ideja Drugoga. Od tada je odnos s Drugim negativno interpretiran. Postojanje Drugoga sada postaje prijetnja i opasnost. Drugost je, prema drevnoj grčkoj filozofiji negacija, čisto Zlo. Postaviti Drugo značilo bi definirati manihejstvo. To je razlog zašto religije i zakonici ženu tretiraju s neprijateljstvom (De Beauvoir

2016: 95). Drugo je, dakle učinilo ženu još više negativnom i još više podčinjenom nego što bi bila da nije definirana upravo kao Drugo. Međutim, definiranje žene tim pojmom zapravo i ima u cilju pokazati je u negativnom svjetlu i opravdati njezinu neravnopravnost.

4. 1 Odnos spola i roda

U drugoj polovici 20. stoljeća, a pod utjecajem feminističkih istraživanja, pojavila se „rodna ideologija“. Ovom teorijom uvelike se bavila i Simone de Beauvoir. Teorija „rodne ideologije“, naime, ima u cilju stvoriti jednakost koja nadilazi diktaturu prirode (Matić, Koprek 2014: 381).

Iznimno je važno napomenuti da je „rodna ideologija“ zapravo zasnovana samo na promišljanjima i umskim teoremima te nema nikakvo znanstveno uporište (Matić, Koprek 2014: 381). Čovjek je pri samome začeću biološki određen kao muško ili žensko te u sebi nosi određene biološki specifične značajke. Tradicionalne se studije obično koncentriraju na verbalne i specijalne sposobnosti. Ipak, Simon Baron-Cohen za razumijevanje rodni razlika ističe dimenziju, odnosno empatiziranje i sistematiziranje. Nadalje govori kako je muški mozak psihometrički tako definiran da je sposobnost sistematiziranja razvijenija od empatiziranja, što je kod žena obrnut slučaj (Matić, Koprek 2014: 389). Tako Baron-Cohen objašnjava empatiziranje kao sposobnost identificiranja tuđih misli i emocija, a sistematiziranje kao sposobnost usredotočivanja na detalje ili pak parametre sustava i promatranje njihova variranja. Dokazano je da dječaci, za razliku od djevojčica, već u jednom danu starosti, dulje gledaju u mehaničke pokretne igračke nego u ljudsko lice, koje je teže sistematizirati (Matić, Koprek 2014: 389). Također je poznato da dječaci imaju više testosterona od djevojčica te da postoji značajna relacija između razine fetalnog testosterona i ponašanja u igri između djevojčica i dječaka. Stoga, o razlici između spola i roda ne možemo govoriti kao o nečemu znanstveno dokazanom već nečemu što je nastalo iz želje da se razgraniči pojam muškarca ili žene prema spolu i muškarca ili žene prema rodu, odnosno vlastito biranom identitetu. Mjerenjem testosterona u prenatalnom okruženju dokazana je njegova značajna uloga u različitom ponašanju muškog i ženskog spola, odnosno roda (Matić, Koprek 2014: 389-390). Richard Lippa, na prilično velikom uzorku,

napravio je studiju u kojoj je istražio spolne, odnosno rodne razlike. Ispitivanje je proveo na uzorku od 200.000 ispitanika iz 53 različite zemlje te su svi parametri pokazali konzistentne razlike među spolovima, odnosno rodovima. Ti nas rezultati nužno upućuju na zaključak da unatoč utjecaju različitih kultura i društava na ponašanje muškaraca i žena, ipak presudnu ulogu igraju biološke odrednice (Matić, Koprek 2014: 390).

Ankica Čakardić u svojem djelu *Hoće li filozofkinja uspjeti misliti?*, u dijelu *Drugi spol i fenomenologija roda*, navodi kako je de Beauvoir u knjizi *Drugi spol*, negdje u presjeku rasprave o drugome započela kritiku biološkog esencijalizma i historijskog iskustva (Čakardić 2021: 466). Na taj je način dovela u pitanje metafiziku muškosti i ženskosti, upozoravajući nas da je svaki esencijalizam opasan ako se temelji na ahistorijskim i fiksiranim ontološkim temeljima. „Tradicionalne afirmacije normiranosti spola De Beauvoir razmatra u odnosu transcendencije i imanencije pripisujući prvi princip muškosti, a drugi ženskosti“ (Čakardić 2021: 466). Tu se ženska imanencija, iz perspektive rodne podjele rada, određuje isključivo reprodukcijom i pragmatikom svakodnevlja. Na taj način pristupa i de Beauvoir koja se u svojoj knjizi *Drugi spol* bavila isključivo ženom i ženskim identitetom te je pokušala razbiti predrasude koje su se stvorile tijekom povijesti, o tome što je to žena, odnosno što bi ona trebala biti i koja su očekivanja društva za nju.

Kako nas Matić i Koprek navode, sve počinje od engleske riječi *gender* koja označava spol kao društveni konstrukt, društveni spol, koji se razlikuje od biološkog spola (Matić, Koprek 2014: 383). U hrvatskom se jeziku ovi pojmovi razlikuju na sljedeći način: „Spol je termin koji se koristi za sve razlikovne (kvalitativne) osobine koje su biološki i nasljedno uvjetovane, dok rod označava one razlikovne (kvalitativne) osobine koje su uvjetovane društvenom okolinom i odgojem“ (Matić, Koprek 2014: 383). Odnosno, ono što je poanta ovoga jest da se ljudi rađaju kao muškarci i žene, u okviru spola, a uče se kako biti muškarac ili žena, kao rod te to naučeno ponašanje čini rodni identitet i uvjetuje rodne uloge. Kako navodi de Beauvoir: „Svijest koju žena prima o sebi nije definirana samo spolnošću“ (De Beauvoir 2016: 70). Za nju je rod konstruirana kategorija te smatra da žena ne postaje ženom prema onome što joj njezin spol nalaže, već prema društvu, pod pritiskom kulturnog okruženja. Ona također, binarnu razliku muško/žensko, često navodi kao glavnog krivca za nepravdu i diskriminaciju žena (Matić, Koprek 2014: 386).

„Ženom se ne rađa. Ženom se postaje. Nikakva biološka, psihička, ekonomska kob ne definira oblik koji u društvu poprima ljudska ženka. Sveukupna civilizacija je ta koja oblikuje proizvod između mužjaka i kastrata koji se naziva ženom“ (De Beauvoir 2016: 287).

Riječ je o ključnoj poruci koja postaje sinonimom feminizma kojeg predstavlja Simone de Beauvoir. Odnosno da nije priroda ta koja ženu čini podređenom nego iskrivljena društvena percepcija spola koja je temelj svih predrasuda prema ženama.

Rodna je teorija, u želji da ostvari emancipaciju žena, otišla dosta daleko i tako zašla u područje seksualnosti, odnosno seksualne orijentacije. Time se u ovom radu nećemo baviti, ali potrebno je spomenuti jer upravo to Matić i Koprek navode kao sferu o kojoj „rodna ideologija“ ne može imati nikakvih znanja te nas tako žele vratiti na zaključak kako „rodna ideologija“ nema svoje polazište u znanosti, nedokaziva je, stoga o njoj možemo samo govoriti hipotetski, u teoriji (Matić, Koprek 2014: 388). „Rodna ideologija“ polazište ima u tezi da spol, kao biološka odrednica nije povezan s rodom, kao društvenim konstruktom te je iz tih razloga fluidan i stalan baš kao i društvo. Ništa ne može osporiti činjenicu da društvo ima utjecaja na čovjeka, na neravnopravnost među spolovima, na ljudsko poimanje spolnosti i uloga koje na sebe preuzimaju žena ili muškarac. Međutim, to ne znači da su muškarci i žene ono što jesu samo zato što ih je tako patrijarhalno društvo odgojilo i učinilo ih takvima (Matić, Koprek 2014: 388).

4. 2 Što je drugi spol?

Simone de Beauvoir već s devetnaest godina, kada je započela studij filozofije, opisuje razliku „između sebe i drugih“ kao pitanje koje je pokreće. U to doba Sartre postaje „veliko Isto“ koje je usrećuje, a egzistencija njezine kolegice Simone Weil u to doba preuzima mjesto „velike Druge“ (Eilenberger 2022: 63-64). Što se tiče nje, za nju je Sartreova egzistencija bila sasvim dovoljna. U njenom romanu *Gošća*, kao glavna tema proteže se pitanje o uvjetima mogućnosti istinskog pronalaženja sebe naspram Drugoga (Eilenberger 2022: 200). Umjesto ravnopravnog nastupa žene i muškarca sukladno ovom shematizmu Ja i Drugi, situacija se oduvijek definirala

evidentnim položajem žene kao onog nižerazrednog drugačijeg, odnosno „drugog spola“. Ona je za razradu te misli, koja u sebi sadrži potencijal dešifriranja društvenih odnosa, trebala čekati još deset godina i iskustvo još jednog svjetskog rata da bi kao filozofkinja mogla izaći iz Sartreove sjene (Eilenberger 2022: 203).

Kako Toril Moi navodi, prema Freudu, žene su bile ljubomorne na muškarce zbog posjedovanja penisa na što Irigaray odgovara da je funkcija te zavisti na penisu zapravo jačanje muške psihe: „Kastrirati ženu znači upisati je u zakon *iste* žudnje, žudnje za istim“. Tako se kompleks ženske kastracije pretvara u još više Istoga (Moi 2007: 186). Sada žena više nije samo Drugo, kako je Simone de Beauvoir otkrila, već je posve određeno Drugo *muškarca*, odnosno njegov negativ ili zrcalna predodžba. U patrijarhalnoj je kulturi, žensko kao *takvo* potisnuto te se vraća isključivo u svom prihvatljivom obliku muškarčeva spekuliziranog Drugog (Moi 2007: 186). De Beauvoirina je glavna teza bila da su žene tijekom povijesti bile svedene na predmete namijenjene muškarcima, odnosno žena je bila konstruirana kao Drugo za muškarca te joj je osporeno pravo na vlastiti subjektivitet i odgovornost za vlastite postupke. Egzistencijalističkom terminologijom objašnjeno, patrijarhalna ideologija ženu predstavlja kao imanenciju, a muškarca kao transcendenciju (Moi 2007: 130).

Gordana Bosanac pak navodi kako je spol akcidenca kao i svako drugo svojstvo živog bića te kao takav ne može postati principom ili načelom utvrđivanja identiteta (Čakardić 2022: 474). Tako spol nije bit već on pripada fenomenalnosti svijeta. Spol se prema Bosanac, ne može zastupati, zastupanje je u ime spola prazno, ono ni ne postoji jer ni spol kao takav uopće ne postoji (Čakardić 2022: 474).

5. Oslobođanje žena prema Simone de Beauvoir

„Žena se može emancipirati samo kada u velikoj društvenoj mjeri bude mogla sudjelovati u proizvodnji i kada za kućanske poslove bude potrebna u neznatnoj mjeri. A to je postalo moguće tek u velikoj modernoj industriji, koja ne samo da navelike prihvaća ženski rad nego ga i formalno traži“ (De Beauvoir 2016: 71).

U ovom navodu de Beauvoir nagovještava dolazak industrije koji je uspio promijeniti položaj žena time što su ljudi shvatili da im u industrijskim poslovima nije dovoljna samo sva muška radna snaga već je potrebna i ženska radna snaga. Ona u poglavlju *Prema oslobođenju*, u svojoj knjizi *Drugi spol*, govori o tome da davanje glasa i zanimanja nisu stvari koje su potpuno oslobodile ženu, budući da rad ne predstavlja slobodu (De Beauvoir 2016: 717). Žene su primjerice, ekonomski neovisne samo unutar ekonomski optimirane klase te je vrlo jasno da ih poslovi koje obavljaju u tvornici ne oslobađaju kućanskih obaveza. Autorica želi naglasiti kako unatoč svim pokušajima ostvarenja žena u društvu i izjednačavanja s muškarcima, žene ipak još nisu postigle potpunu slobodu jer ju traže i pokušavaju ostvariti na pogrešne načine. Ti su načini različiti, a jedan je od njih iskazivanje spolnosti i ljubavi te pokušaj oslobađanja seksualnih i emotivnih predrasuda. Kako prepričava de Beauvoir, jedna joj je žena koja je radila u političkom časopisu što su ga uređivale žene rekla kako se u redakciji najmanje razgovaralo o politici, a neprestano o ljubavi. Jedna se žena žalila kako ne može od muškaraca dobiti priznanje na osobnoj i intelektualnoj razini jer ju previše gledaju kroz njezino tijelo, dok se drugoj nije sviđalo što muškarci kod nje više primjećuju onaj duhovni i intelektualni svijet, a zanemaruju senzualni. Ono što de Beauvoir ovdje zagovara je nužnost da žena, ako ne želi biti zaljubljena isto kao muškarac, ne smije u pitanje dovesti svoje *bice*, već bi se u toj zaljubljenosti trebala smatrati njemu jednakom. Način na koji će to postići bio bi da se jednako kao i muškarac posveti svojim pothvatima, što prema de Beauvoir, nije čest slučaj (De Beauvoir 2016: 731). Nadalje, de Beauvoir navodi kako je neovisna žena podijeljena između svojih profesionalnih interesa i brige za seksualni život. Teško je odrediti kada je žena nesposobna za rad, a primjerice, probleme i prepreke kod mnogih žena predstavlja mjesečnica. Međutim, one žene koje su poznate po svojem radu ne pridaju ni mjesečnici previše pozornosti. Sportašice i aktivne žene trpe manje od

ostalnih jer zanemaruju svoju bol, a to je zato što joj oni ne pridaju pažnju, najveća je bol onda kada je sav fokus na nju usmjeren. Žene mogu osim tijekom mjesečnice biti u raznim duhovnim i psihičkim bolima, ali, kaže de Beauvoir položaj ne ovisi o tijelu, već tijelo o položaju. Ženino zdravlje neće naštetiti njezinu radu onda kada radnica bude imala mjesto koje zaslužuje. „Naprotiv, rad će uvelike pomoći njezinoj tjelesnoj ravnoteži sprječavajući je u tome da se neprestano za nju brine“ (De Beauvoir 2016: 732). Ono što de Beauvoir navodi kao ženin nedostatak da bi postigla velike i važne stvari jest zaborav sebe. Međutim, da bi se zaboravila, žena mora biti čvrsto uvjeren da se već pronašla. Što ju sprječava u tome jest činjenica da je ona u svijetu muškaraca samo pridošlica te da je u takvom svijetu žena previše zaokupljena traženjem sebe (De Beauvoir 2016: 737). Važno je i spomenuti kako de Beauvoir ženu želi odvojiti od onog imena koje joj je dano, a koje je Drugo: „Možda će se mit žene jednoga dana ugastiti: čim se više žene potvrđuju kao ljudska bića, tim više sjajna kvaliteta Drugoga u njima odumire“ (De Beauvoir 2016: 165). Kako bi postigla ravnopravnost žena mora odbaciti sve epitete koji su joj dani u patrijarhalnom društvu te se osloboditi tereta drugosti potvrđujući svoju ljudskost.

6. Uloga Simone de Beauvoir u drugom valu feminizma

Drugi val feminizma odlikuje isprepletanje aktivizma i teorijskog proboja. Nastao je krajem šezdesetih godina u SAD-u, osnaživanjem političke ljevice, antiratnog pokreta, borbe za građanska prava i seksualne revolucije (Ograjšek Gorenjak 2022: 173). U tom su razdoblju feministice uz pomoć neomarksističke ili psihoanalitičke teorije pokušale dekonstruirati mehanizme kojima patrijarhat i kapitalizam programiraju podređeni položaj žena. Ono što u ovom valu postaje ključno i čemu pristupaju feministice jest razlika između spola i roda, odnosno njihova dihotomija kao razlika između biološkog i kulturnog aspekta (Ograjšek Gorenjak 2022: 174). Ograjšek Gorenjak nastavlja kako se osobe razdjeljuje na muškarce i žene, ovisno o njihovu spolu te se prema nekim iskustvima, normama te društvenim institucijama formiraju značenja tih pojmova (Ograjšek Gorenjak 2022: 174). Na aktivističkom se planu u

drugom valu nastoji ženi vratiti kontrolu nad vlastitim tijelom. Sve je usmjereno na borbu protiv seksizma, seksualnog uznemiravanja, mizoginije, objektivizacije ženskog tijela, svih vrsta nasilja nad ženama, uključujući i silovanje u braku, a zauzima se za pravo žene na abortus i kontracepciju. Žene se počinju suprotstavljati svim vidovima neravnopravnosti u društvu. Traže jednakost u plaćama i mogućnost na obrazovanje i napredovanje te također i na pristup političkim i ekonomskim pozicijama te pravo na porođajni dopust (Ograjšek Gorenjak 2022: 174).

Rod je u drugom valu postao važna kritička kategorija. Osobe se rađaju kao muškarac ili žena, a zatim značenje tog pojma kreiraju na temelju usvojenih simbola, normativnih koncepata, društvenih institucija i procesa te subjektivnih iskustava (Ograjšek Gorenjak 2022: 174). Uvođenje nove kategorije odnosno roda otvorilo je mogućnost istraživanja odnosa politike, roda i moći, a žene više nisu smatrane neambicioznim i neuspješnim zbog svojih bioloških predodređenosti već su kulturno programirane da budu takve. Iz ovoga je proizašlo da su se s ciljem osnaživanja i osvješćivanja žena osnovala isključivo ženske organizacije i grupacije kao što je *National Organisation for Women (NOW)* te se izdaju publikacije kao *Sisterhood is Powerful* (Ograjšek Gorenjak 2022: 174).

Damirka Mihaljević, u svojem djelu *Feminizam – što je ostvario?* piše da je dvadesetak godina poslije objavljivanja knjige *Drugi spol* započeo drugi val (Mihaljević 2016: 158). Ono što de Beauvoir i njezinu knjigu čine bitnim za drugi val su revolucionarno razmišljanje i kritičko odnošenje prema ustaljenim stereotipima u društvu. Najveći pomak koji je Beauvoir ostvarila jest razbijanje predrasude što je žena i treba li ženski spol odgovarati onim atributima koji su im, od strane muškaraca dodijeljene kao rodu. Kritizirala je uvjete u kojim su se muškarac i žena razvijali na način da žena dobije attribute poput pasivnosti, ovisnosti o muškarcu i inferiornosti. Društvo na taj način djevojčicama već kroz najraniji odgoj nameće pasivnost i poslušnost kao poželjne vrijednosti (Mihaljević 2016: 158). Kako navodi Mihaljević, de Beauvoir iz toga zaključuje da internaliziranjem takvog stava žena nije dobila priliku za individualiziranje i promjenu. Tom je spoznajom postala protagonisticom novog diskursa te je dobila ulogu začetnice svih suvremenih teoretskih problematizacija koncepta spola te sva suvremena feministička značenja riječi 'spol' proizlaze iz njezine rečenice da se ženom ne rađa već postaje (Mihaljević 2016: 158). Upravo je razdvajanje roda i spola odredilo dinamiku drugoga vala.

Betty Friedan inspirirana knjigom Simone de Beauvoir, napisala je *Žensku mistiku* kojom započinje drugi val feminizma (Mihaljević 2016: 158). *Ženska mistika* dala je ključne uvide u položaj žene u poslijeratnoj Americi, a mistična joj je ženstvenost poslužila kao kodificirani pojam toga statusa. Kako tvrdi Friedan, to je društveno ustanovljena slika žene, supruge, kućanice, majke i seksualnog objekta te ta slika nije ništa drugo za žene nego *ugodan koncentracijski logor*. Također, njezina je glavna teza bila da je središnji ženski problem nepostojanje prava na vlastiti identitet koji posljedično blokiraju rast i razvoj pod vodstvom ženske mistike (Mihaljević 2016: 159).

Kroz drugi su val žene probleme vezane za odnose u braku i obitelji poput razvoda i nasilja pretvoriti u javni problem. Kako navodi Mihaljević, silovanje u braku, tjelesno i psihološko zlostavljanje, vrijeđanje i svi drugi oblici nasilja tek su se sedamdesetih i osamdesetih priznali kao takvi (2016: 162). Žene su bile ušutkavane strahom i sramotom te je njihova tišina omogućila neprestanu reprodukciju nasilja. Prelazak s vrednota opstanka na ekspresivne pokazatelj je vrednovanja individualne slobode i aktivističkih političkih opredjeljenja. Takve su okolnosti omogućile pomak prema ravnopravnosti spolova te su konačno, žene dobile mogućnosti izbora između različitih dosegâ života (Mihaljević 2016: 163)

7. Zaključak

Kako smo mogli pročitati u ovom radu, feminizam je prošao dug i trnovit put kako bi se izborio za svoj cilj. Iako je borba za ženska prava i sam pokret feminizma pokrenut relativno nedavno, ženama je donio formalnu ravnopravnost. Podređenost žena društveni je konstrukt koji svoje korijene vuče od najprimitivnijeg doba te su zbog toga žene osjetile potrebu da se pobune na ustaljeni nepravedni normativ i krenu tražiti svoja prava, koja trebaju počivati na osnovnim ljudskim pravima koja vrijede za sve.

U svojoj knjizi *Drugi spol*, Simone de Beauvoir dala je prikaz i analizu žene od samog njezina rođenja sve do smrti, prikazavši je kao potpuno slobodnu i neovisnu individuu sa svim njenim biološkim i psihološkim obilježjima koja ni po čemu ne bi trebala biti omalovažena. Saznali smo značenje pojma 'Drugo' koji je iznimno značajan u teoriji de Beauvoir, ali i interesantan općenito. Osim ovog pojma, upoznali smo se i sa značajem Simone de Beauvoir u drugom valu feminizma te smo objasnili razliku između spola i roda. Feministička teorija Simone de Beauvoir zasigurno počiva na jasnom opisivanju i dokazivanju zašto ženska podređenost nije opravdana. Pokazala je i kako su žene jednako jake kao i muškarci, ali da se to boje pokazati jer su cijeli život bile uštkivane. Možemo reći da je de Beauvoir uspjela u svom naumu da obrazuje društvo o razlozima ženske potlačenosti te da su njezina objašnjenja jasno utvrdila da je žena ljudsko biće koje je apsolutno vrijedno svih prava kao i muškarac.

Zaključaka u ovom radu ima nekoliko, međutim onaj glavni jest da je unatoč ustaljenim patrijarhalnim tradicijama koje postoje stoljećima i dalje nejasno što je dovelo do podređivanja žena. Je li to dolazak privatnog vlasništva? Biološke „slabosti“? Štoga bilo, jasno je da je krivo protumačeno i sprovedeno na štetu žena koje su se morale početi boriti za svoju emancipaciju kako bi danas uopće mogle imati prava na govor, obrazovanje i osnovne ljudske potrebe i ciljeve koje je tisućama godina diljem svijeta uživao samo muškarac.

8. Literatura

1. Čakardić, A. (2021). Hoće li filozofkinja uspjeti misliti?: Drugi spol i fenomenologija roda. *Filozofska istraživanja*, 42 (3), 461-475. <https://doi.org/10.21464/fi42303>
2. De Beauvoir, S. (2016). *Drugi spol*. Zagreb: Ljevak.
3. Eilenberger, W. (2022). *Plamen slobode: Spas filozofije u mračnim vremenima 1933.-1943*. Zagreb: Fraktura.
4. Moi, T. (2007). *Seksualna/tekstualna politika*. Zagreb: AGM.
5. Mihaljević, D. (2016). Feminizam – što je ostvario? *Mostariensia*, 20 (1-2), 149-169. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/170904>
6. Matić, D. Koprek, I. (2014). Bioetička i ideološka pozadina „rodne teorije“. *Obnovljeni Život*, 69 (3), 381-392. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/129173>
7. Ograjšek Gorenjak, I. (2022). Ženska povijest na valovima feminizma. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 54 (1), 165-200. <https://doi.org/10.17234/RadoviZHP.54.6>
8. Vidaković, D. (2011). Sufražetkinje i pokret za ženska prava. ESSEHIS. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/file/272221>

Internetski izvori

Stanford Encyclopedia of Philosophy. *Simone de Beauvoir*. <https://plato.stanford.edu/>.
Pristupljeno: 8.9.2024.

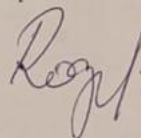
Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024.
Pristupljeno 23.8.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/feminizam>>

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Anđela Rogulj, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce Hrvatskog jezika i književnosti i filozofije, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 12.9.2024.

Potpis

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podrtajte odgovarajuće)

Student/ica: Anabela Rogulj
Naslov rada: Feministička teorija Simone de Beauvoir
Znanstveno područje i polje: Humanističke znanosti, filozofija
Vrsta rada: Završni rad
Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
dr. sc. Marita Brčić Kuljiš, izv. prof.
Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
/
Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
doc. dr. sc. Marko Jakuš
dr. sc. Anita Lunić

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 12. 7. 2024.

Potpis studenta/studentice: Rogulj

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.